

УЛЛУ ХОРЛАМНЫ БАЙРАМЫ БЛА, СЫЙЛЫ ЖАМАУАТ!

Орта кюн, хычауман ай (май), 9, 2024 жыл

№ 54 (21411)

ЗАМАН

Газета издаётся на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: smikbr.ru/zaman

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы К.В. Коковну Хорламны кюню бла АЛГЪЫШЛАУУ

**Къабарты-Малкъарны хурметли жамааты!
Багъалы ветеранларыбыз!
Сизни Уллу Хорламны кюню бла жюрегимден кызыу алгышлайма!**

Биз барыбыз да багъалаган бу сыйлы байрам миллет бирлики, фашизмге кжажу кяны кжазуатда Ата журтну эркинлигин бла жалынчакъсызлыгын кжоруулаган ата-бабаларыбызны аскер махтаулыклары, антларына кертичиликтерини, жигитликтерини да белгиси болуп келеди.

Жылла бир бирлерин алыша барадыла, алай бу кюн кюйсюз душманни хорлаган, Ата журтубузну кжоруулап, Экинчи дуня урушну барыу халы тюрлендирген халкыбызны биюлмезлик кючоноу бла этюрлюкоюно аламант шагъаты болганлай кялады, мындан ары да алай боллугу хакъды.

Хорлам ючюн бизни республикаге, саулай кыралга да кяллай уллу багъа телерге тюшгенин биз бир заманда да унутурук тюрлюбюз. Ата журт ючюн жанларын бергенлеге дайым махтау саллыкыбыз, уллу сынауладан этюп, кишилик да, батырлык да этип, кюйсюз душманни хорлаган жигитлерибиз бла этхемленгенлей турлукбуз.

Бу байрам кюнде Уллу Ата журт уруша кыатышанлагъа, тылда урунуп, Хорлам ючюн кючлерин-кя-

рыуларын аямаган адамларыбызга да энчи ыспас этебиз, жюрек ыразылыгыбызны билдиребиз. Аланы Ата журт ючюн кеслерин аямай кжазуат этгенлери, аскер жигитликлери бла урунуу жигерликлери бизге ёмюрден ахырга юлю болганлай кяллыкдыла, туган жерибизге кертичиликге бла чексиз сыймекликге келлендиргенлей турлукдула.

Россейни кжоркжуусулугун кжоруулай, нацизмни жангыдан баш кжюргенине кжажу соелип, энчи аскер операцияны ал сатырларында барган аскерчилерибизни алларында да баш урабыз. Аланы араларында Къабарты-Малкъарны жигит жашлары да кяуллук этеделе. Биз ала бла этхемленебиз эмда ала кеп да бармай Хорлам бла кяайтыркларына ийнанабыз.

Багъалы жерлешерим!
Кеп миллетли халкыбызны бир заманда да болмаганча кыты бирикгени келтиргенди Уллу Хорламга. Ма ол бирлик биюлюкюде да Ата журтубузну деменилигини ышангылы мурдоруду, Россейни кялайлы келир жашауу ючюн белгиленген муратлага жетерге итиндирген кючюдо.

Байрам бла, багъалы жерлешерим! Уллу Хорламны кюню бла!

Жюрегими теренинден сизге кийик саулук, монлук эмда ырахат жашау тежейме!

40 мингден аслам жашы бла кызы, Кавказдан башлап Берлинге дери, кянылы кжазуатха кыатыша, сермеш аулакълада жигитлеча ёлгендиле. Аланы жигитликлери ёлюмсюзю! Ала ёмюрде да бизни эсибизден кетерик тюрлюбюз!
Уллу Ата журт урушда Тууган журтубузну эркинлиги эмда жалынчакъсызлыгы ючюн жанларын берген жигитлерибизге ёмюрлюк махтау!

1941-1945 жыллада Уллу Ата журт урушда Хорлам уллу кыыйынлык бла келгенди. Аны ючюн кеп кяан тюрлюгенди. Кеп миллетли деменили кырал 1418 кюнню бла кечени кючлю эмда кюйсюз душманни аллында кжурч болуп сюелгенди.
Бюгон, бизге «кёз жашлары бла» келген бу байрамны кюнюнде, Хорлам ючюн кеслерини жашауларын бергенли эсибизге тюшюребиз. Къабарты-Малкъарны

Кяуллукъга киришю

«Россейни кжоркжуусулугу, халкыны тынчылыгы манга неден да багъалыды»

Владимир Путин РФ-ни Президентини кяуллугуна киришгенди. Анга аталган жумушла Кремльде Георгиевский залда бардырылгандыла. Къыралны башчысы бу кяуллукда кертичилик бла ишлерге ант этгенди, аны тексти уа РФ-ни Конституциясында жазылды.

Ызы бла Владимир Путин жыйылганланы аллында сёлешгенди. Залда уа толтуруучу эм законла чыгъаруучу власть органланы келечилери, врачла, артистле, спортчула, башха белгили адамла бар эдиле. Къыралны оюучусу Россейни хар инсаньна, энчи аскер операцияга кыатышанлагъа, аны жанлы кюл кжюрюп, бу кяуллукну ышанганлары ючюн ыразылыгын айтханды.

Быйыл мартда бардырылган айыруула кырал тюз жолну сайлаганын кжргюзтенлерин белгилегенди. «Россейни кжоркжуусулугу, халкыны тынчылыгы манга неден да багъалыдыла», – дегенди ол.

Россейни халкын, ёмюрлени теренинден кжуралып келген терелени саклау артыкда маганалы иш болганын да айтханды. «Бюгон биз минг жылланы ичинде кжуралып келген тарыхыбызны, ата-бабаларыбызны аллында жууаллыбыз», – деп кжохшанды.

Президент ишлери, жашаулары бла Ата журтубузга кертиликни кжргюзтген инсанла «...кыралга башчылык этиуде, экономикада, битеу сфералада да...» алгъа чыгъарыкларын да айтханды. Къыралны мындан ары айнууун халк кеси сайларыгын энчи белгилегенди.

Болсада Россей башха кыралла бла байламлыкъланы юзменгенин, запад бла ушакъ бардырырга, кжоркжуусулукну, стратегиялы ышангылылыкны сорууларын бирге сюзерге хазыр болганын да белгилегенди. «Сайлау сиздеди: мындан ары да Россейни тыярга, анга кжажу болургда, басуулук этергеми сюесиз. Неда мамырлыкъга, тынчылыкъга, келишуулукге жол салырга хазырысыз», – дегенди кыралны оюучусу.

Сезюно ахырында Владимир Путин Россейни айнытыуу, аны кючлеуно, жаш телюно юретиуюно юслеринден айтханды. «Биз деменили халкыбыз. Бирге болсакъ, не кыыйынлыкъларын, сынауладан да кжутулаллыкыбыз, муратларыбызны жашауда бардыраллыкыбыз. Бирге – хорлааллыкыбыз!», – дегенди ол ахырында.

Ахыры 2-чи бетдеди.

«Заманга» – 100 жыл

Ата журтха сыймекликлери келлендиргенди аланы

3 бет

Жигерлик

Къачан да ал сатырда эди

4 бет

Хунерлик

«Чыгъармачылыкъ адамны солутхан этеди»

9 бет

Кавказны кжоруулаучулары

Тизгинге жалаанда 200-сю кяайтханды

10 бет

«Россейни кьоркьуусузлугьу, халкьны тынчлыгьы манга неген да базьалыгы»

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Кьуллукьгьа киришуу жумушладан сора Владимир Путин Президент полкнун парадын алгьанды. Андан ары уа Благовещенский соборда кьыралны башчысы кьуллугьна киргени бла байламлы дин тереле болгьандыла.

Бу жумушладан сора РФ-ни Правительствосу эркин этилгенди. Бу жорукь да Конституцияда белгиленеди. Толтуруучу власть органы кьаууму жангыдан кьураалыкьды.

РФ-ни президентин айырулада Владимир Путин жанлы халкьны 87,28 проценти кьол кетюргенин айтырчады. Алай бла Владимир Путин кьыралны башчысына бешинчи кере сайлангьанды.

Кьыралны башчысы кьуллукьгьа кириш-

генине аталгьан жумушлагьа РФ-ни Президентин айырулада Кьабарты-Малкьарда аны ышангьылы келечилери Черкесиянин халкьла аралы ассоциациясыны таматасы Хаути Сохроков, «Ата журтну аскерчилерини юйюрлерини комитети» Кьабарты-Малкьар регион жамауат организацияны башчысы Карина Орехова эмда «Ни шагу назад» волонтер кьымылдауу таматасы Байсыланы Темиржан да кьатышхандыла.

КьМР-ни Башчысы Казбек Кокков Телеграм-каналында Владимир Путин кьуллугьуна киришгени бла байламлы кесини оюмун жазгьанды. Ол экономиканы кючленгенини, социал соруулагьа бурулган политиканы, башчылыкь этюу системаны кьураалгьаныны, эм магьаналысы уа жамауатны жанындан ышануулукьну хайырындан Россей алгьа баргьанын белгилегенди.

– Биз пандемиядан этгенибиз алгьа барыуу тохтатмагьанды, бизге кьажау кьыралланы санкцияларына да кьарамай. Россейни ууатыргьа кюрешген душманлагьа тийишли жууап бергенбиз. Алай тюзлюк бизни жаныбыздады. Бюгон аскерчилерибиз Ата журтубузну, аны келир жашауу кьоруулайдыла. Кьыралны башчысы сезюн: «Биз бир деменгили халкьбыз. Бирге болсакь, не кьыйынлыкьладан, сынауладан да эталлыкьбыз, муратларыбызны тамамлаалыкьбыз. Бирге – хорларыкьбыз!», – деген сөзле бла бошагьанды. Кьабарты-Малкьар бу жолда Россейни Президентин Владимир Путин бла бирге болгьанлай турлукьду, – деп жазгьанды Казбек Кокков Телеграм-каналында.

ТИКАЛАНЫ Фатима хазырагьанды.

Парламент

«9 май — кьыралыбызны тарыхына алтын харфла бла жазылгьан кюню»

КьМР-ни Парламентини президиумуну кезиулю жыйылуу болгьанды. Аны башлай, спикер Татьяна Егорова депутатланы Хорламны кюню бла алгышлагьанды.

– 9 май – кьыралыбызны махтаулу тарыхына алтын харфла бла жазылгьан миллет этемлигибизни кюнюдо. Ата-бабаларыбызны Улуу Ата журт урушну кезиунде этген аскер жигитликери бла урунуу жигерликери бизге не заманда да юлго болгьанлай кьваллыкьдыла. Аланы унутмау бизни не уллу сынаулары да аллында бютюн кючлю этеди. Ата журтха сийемеклики бла кертчиликни эрттеден келген терелери Россейни халкьларын бириктиредиле, бюгонлюкде да энчи аскер операцияда жигитликерин кергюзтген жашларыбызны келлендиредиле, – деп, КьМР-ни Парламентини башчысы депутатлагьа саулуку, ырахатлыкь, кьолайлы жашау эмда ишлеринде жангь жетишимле тежегенди.

Депутатла, ишлерин андан ары бардыра, КьМР-ни Парламентини кезиулю жыйылыуун 2024 жылны 23 майында

этдюрюрге келишгендиле. Ызы бла «Айыруулары бла референдумланы юслеринден бир-бир республикалы закон-

лагьа тюрлениуле кийириуну юсюнден» законопроектге кьарагьандыла. Ол, КьМР-ни Парламентини Законла чыгьарыу эмда жер-жерли самоуправленианы соруулары жаны бла комитетини башчысы Борис Мальбахов белгилегенича, тийишли федерал закон кьабыл керюлгени бла байламлы жарашдырылгьанды.

Законопроект КьМР-де айырыуу право федерал айырыуу законодательствогьа келиширча этерге керекди.

Жыйылууда дагыда кьыралны субъектлерини иесиз малла, агьач бөлкюмлеге аренда хакь, акьылбалыкь болмагьанланы юйюрлеринде окутуу бла байламлы законланы жарашдырыуда сынаулары сюзюлендиле.

Ахырында республиканы маданиятны айнытугьа кьыйын салгьан инсанларыны кьауумун КьМР-ни Парламентини Сыйлы грамотасы бла саугьаларгьа ону этилгенди.

КьМР-ни Парламентини пресс-службасы.

Басма

Изи себеплик

Республикабызны «Солнышко», «Нур» эм «Нюр» журналлары, «Елюмосоз полкнун» акциясына себеплик этер муратда, майда чыкьган номерлеринде Хорламны кюнюне аталгьан бетле басмалагьандыла, алада жамауат кьымылдаууну юсюнден хапарлагьандыла. Алай бла жаш окуучула ата-бабаларыбызны жигитликерини, Хорлам ючюн кьаллай багьа берилгенини юсюнден кёбюрек билгендиле. Хар аскерчини юсюнден да журналланы бетинде жазаргьа онг жокьду, болсада алагьа жораланган статьяла жыл сайын чыгьа турлукьдула. Материалланы уа Кьабарты-Малкьарны Архив службасы береди.

Оюм

Миллет хазнабызны сыйлай билейик

Алгьын башха шахаргьа барыргьа туюшп, анда ким бла танышсам да, ушакь эте келгенде: «Кесигизни миллет газетигиз бармыды?» – деп соруучулары эсимдеди. Манга ол ачыу окууна тие эди. Мен а ана тилибизде «Коммунизмге жол» газет ыйыкьга беш кере чыкьганын, тиражы уа сегиз миңден атагьанын, театрыбыз, ансамблибиз да болгьанларын айтсам, уллу сейирге кьала эдиле. Ол сорууну сылтауун а артада билген эдим. Бир-бир миллетлени ана тиллеринде газетлери ыйыкьга бир кере чыкьганды. Алай онглоры болмагьанла да кеп эдиле.

Быйыл газетибизге 100 жыл болады. Алай бир заманын ичинде «Коммунизмге жол» эди уа «Заман», халкьыбызны жашауундан хапар билдирип, аны кюзюсю болуп келеди. Аны хайырындан миллетибизни ахшы, фахмулу, билимли адамларын танийбыз, хунерли жашларыбызны бла кызларыбызны жетишлерине кьуунабыз.

Мен газетде жазылган кеп затны жаратама, алай «Соруу» деген рубрика бла басмаланган материаллагьа бютюн бек бюсюрейме. Манга кеп адамны оюму сейирди.

Саулай алып айтханда уа, мен кесим, юйюбюздегиле да «Заман» сыйюп окуйбуз. Анам, атам да аны бек жаратхандыла, дайым окугьандыла. Атам, газетини алып, башдан аякь кьарап чыкьгынычу ушхууругьа олтурмагьанды. «Замансыз» Аллах этмисин бизни, – деучу эди. Ол дуниясын алышханды, биз а бюгон да кьыймайбыз газетте жаздырмай.

БИТИРЛАНЫ Аубекир, КьМР-ни Табиягьатын энчи кьорууланган жерлерини дирекциясыны таматасы.

Бизни индексбиз – П 5893

Ыспас

Кёкюрегинде – Махтаулукуну белгиси

Биз билгенден, миллетибизни Улуу Ата журт урушха кьатышхан уланларын

бюгонлюкде сау-саламат жаланда яникойчу **Хочуланы Бекмырзаны жашы Магомет кьвалгьанды. Озгьан жыл хурметли ветераныбыз 100-жыллыгьын белгилегенди.**

Хочу улу 15 июльда 1923 жылда Думала элде туугьанды. Аскерчи жолун ол 1942 жылда десантда башлагьанды. Шимал-Кюнбатыш фронтда, Курск дугада, Карел фронтда да ПТР-ни, сапёрланы бёлюмлерине таматалыкь этгенди. Орёл шахарны тийресинде жаралы болуп, Онегада госпитальда жатханды.

Урушну Магомет Норвегияда бошагьанды. 1945 жылны октябрь айында аскерден кетип, Алма-Ата шахаргьа атланып, анда жашагьанды. Кьзахстанны эл мюлк кьырал институтун бошагьандан сора, кеп жылланы бу республиканы эл мюлкюн айнытугьа кьошумчулукь эте урунганды.

Артаха Кавказгьа Хочу улу юйюрю бла 1977 жылда кёчюп келип, Яникойда тохташханды.

Улуу Ата журт урушда кергюзтген жигитлиги ючюн **Хочуланы Магомет Махтаулукуну 3-чу даражалы орденни, Ата журтну экинчи даражалы орденни, эм кеп майдалла бла саугьалангьанды.**

Хурметли акьсакьалны Улуу Хорламны байрамы бла редакцияны атындан алгьышлайбыз!

Белгисизлик

Юйдегиси бла кеп жашаргьа туюшмегенди

Эфендиланы Хажиабдуллу улары Ислам, Ата журтубузгьа жау чапханда, душман аскерлери бла кьзауатда елген жашладан бириди.

Жарсыгьа, бу жигитни юсюнден кеп хапар билалмагьанбыз. Эшитгенибизни айтыйкь. Элде школну бошагьанды. Ара мюлкде ишлей, юйдегили да болады. Аны байбичеси кеси элперинден

Чеченланы Магометни кьызы Мариям эди.

Бирге кеп жашаргьа да туюшмедди. 1939 жылда Исламны аскерге чакьырадыла. Ол Белоруссияны жеринде кьуллукь этеди. Бир жол суратын да жибергенди. Аскер кийимлерине кере танкист болур эди. Лейтенант чыны болгьанды.

Уруш башланган кюнде, Белоруссияны тийресинде бардырылган термешелден биринде жигитча елгенди.

«Заманга» – 100 жыл

Ата журтха сүймекликлери кёллендиргенди аланы

Сиз көрген суратдагы эсертме кыанга редакцияда тагылады. Бу тизмедеги адамла уа миллет журналистиканы мурдорун салгылады деп тауекел айтырга болукчубуз. Жыл санлары отузга окуна жетмеген жашла бла кызыла жау бла сермеште тауекел чыктыган эдиле. Кыаламларын ушкочкагы алышдырып, кыраланы кыйыны кюннде башхаладан артка кыалмай, немислиле бла бетден бетте тоборге кыоркмагындадыла.

Аладан бири **Афашкыяланы Ибрагим** уруш жылдада политрук болуп турганды. Новгород областыны тийресинде бардырылган сермешлени биринде пленнге тошгенди. Архив материалда айтылганга көре, 1942 жылны март айында өлгенди. Сураты кыалмагында.

Чегемли кызыла, эгечле **Бепайланы Фаризат** бла **Фатимат**, аталары Жамбот да фашистлени кыолларындан республиканы тийресинде жоюлгандыла. Андан сора аланы юсеринден бир торлоу хапар жокчуду.

Биз барыбыз да сабийликден таныгын **Будайланы Азретни** бушуулу кыадарыны юсюндөн школ китаптада жазылганды. Партианы Холам-Бызынгы райкомуну биринчи секретары болуп ишлеген 27-жыллык жаш партизан кыауумну санында немислиле бла сермештеге тири кыатышканды. Аллай кезилепден биринде зулумчуланы кыолларына тошеди. 1942 жылны декабрь айында Азретни Чирик кёлню тийресинде илишаннга салгандыла, ёлюгон а сугга атхандыла. Халкыда Будай улуны аты сакланганды. Аны аламант назму тизгинлери миллет адабиятыбызны байлыгын кыурагын чыгармаладан бирлеридиле.

Гуртуланы Солтанбек 1909 жылда Холам-Бызынгы районда тууганды. Аскерге 1941

жылда чакырылып, тамата лейтенантка дери ёсенди. Аны кыачан эм кыйда ёлгенни юсюндөн хапар азды. Жаланда бир жерде жазылады, 1944 жылда белгисиз тас болгынланы кыауумндады деп.

Жаболаны Асхат Кызыл Аскерден уруш башлангыны аллында кыйтхан эди. Ары кетгинчи, педагогика техникуму бошагын жашны сыйы бийик эди. Алгга аны Кёндөлени школуна директор этип саладыла, ызы бла уа жарыкыландырыуу жаны бла наркомну таматасыны орунбасары этедиле. Аны бла бирге билимли жаш малкыар тилден илму иш жазарга хазырлана эди. Ол себепден аны урушдан эркин этген кыагыты да болганды. Алай Асхат, аны хайырларырга унамай, немисли фашистле бла кюреш бардырырга кетеди. Таулу жаш танк бригаданы кыауумна тошеди. Толу юч жыл кыулук этгинчи, ол Кызыл Байракны, Кызыл Жулдузун эмда Ата журт урушун орденлери бла саугыаланганды. 1943 жылда Жабо улу Воронежни тийресинде бардырылган урушланы биринде танкында кюйюк ёлгенди. Андан сора анга Ата журт урушуну 2-чи даражалы ордени берилген эди.

Мусукаланы Алий аскерге Элбурс райондан 1942 жылда чакырылган эди. 1943 жылда Кызыл Жулдузун ордени бла саугыаланганыны юсюндөн 2007 жылда ачык этилген архив материалдан белги болганды. Лейтенант чында взводха башчылык этген жаш ол жылны октябрь айында ёлген хапары барды. Кыабыры Курск областыда Шигри элдеди, деп айтылады жараларындан сау болмай кыалган офицер кыауумну юсюндөн документде.

Османланы Дадаш «Социалист Кыабарты-Малкыар» газетде ишлеп турганды.

Аскерге 1935 жылда чакырылган эди. Бек алгга Армавирдеги аскер курсланы бошайды. Андан сора аны билимин ёсдюрюрге Москвага жибердиле. Уруш башлангырден бир ай алгга жаш лейтенантны полкуну сывзыны офицерини кыулугуна саладыла. Немислиле бла сермешлени биринде кёргюзтген ётгюрлюгю ючюн аны Кызыл Байракны ордени бла саугалайдыла.

...1944 жылны жаз башында Дадаш кеси кыулук этген корпусну командирини билдириун танк ёлмюонун башчысына билдирирге керек эди. Ол жумушну анга дери юч адам тамамларга кюрешгендиле. Барысы да артка кыйтмай кыалган эдиле. Ол себепден ары малкыарлы жаш кеси атланган эди.

Бек кыйын эди душман орналган жерден ётген, болсада Осман улу, жууаплы борчун тамамлап, артка кыйтады. Ол кезиде кесини атлы аскер корпусу турган жерден бир жанында фашистле индекле кыаза

турганларын кёрюп, командирге билдиреди. Душман жанына тасхачыла жиберирге керек эди. Алай заман аз болганы себепли, Дадаш ол жумушха кеси атланады. Акъ атына да минип, немислиле бугууп турган околланы аллы бла ары-бери чабады. Ол заманда гитлерчиле кыолларында болган сауутладан атадыла. Бизникиле уа душманны топлары, пулемётлары болган жерлерин белгили этедиле.

Ары дери да юлгюлю кыулук этгени, бу жол кёргюзтген кишилиги ючюн да, командование Осман улун аскер чынын кёторюрге, Совет Союзну Жигити деген сыйлы ат атарга оноу этген эди. Алай миллетибизини ол заманда кыара чёпге тошуп турганы бла байламлы, ол саугасын, чынын да алмай кыалганды.

Дадаш а Хорламга кёп кыалмай ёлгенди. Кыабир юлюшон Германияда тапханды.

Чеченланы Билял аскерге Кыашхатаудан чакырылган эди. Жарсыуга, аны юсюндөн шартла жокчу орунундадыла. Жаланда лейтенант чыны болганы эм 1942 жылда ёлгени белгилиди.

Шауаланы Ахмат 1917 жылда Былымда тууганды. Аталары Бияслан урушха 3 жашын ашырган эди. Аладан бири да кыйтмагындады артка. Ахмат тамата лейтенантны чынында 1942 жылны май айында пленде ёлгенди.

Белгили малкыарлы жазыучу **Жочуланы Салих** да «Ленинчи жол» газетде башлаганды кесини чыгармачылык жолун деп тауекел айтырга болукчубуз. Кёндөлени жаш Ленинчи окуу шахарчыкыда билим алгандан сора, редакцияга ишлерге келеди. Халккыбызны жарыкыландырыуга уллу кыйын салганнадан бири болганды. Аскерге 1942 жылда чакырылады. Кён да бармай ауур жаралы болуп, Белая Церковь шахарда кыабир юлюшон тапханды.

Бу тизмедеги малкыарлы жашладан бла кыызладан Улуу Хорламан кёралган болмагында. Алай ол ючюн алча аскерчиле жуууклашдырганларын а унутурга эркинлигибиз жокчуду.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

Аппам Кыудайланы Шамшудин отгурлу, сабыр, ауур аксыллы адам болганды. Ынанам Балааны Халимат бла ала ким да юлюг алырча узак да, ариу да жашау этгендиле.

Ол кыаллай сынауладан ётгени манга ангыларга кыйыныды, алай урушну юсюндөн хапар айтханда, ол кыанлы кыазауатны кесим сынагынча, титиреп тынгылаганма. Ата журтлары ючюн жанларын аямаган аскерчи нёгерлерин эсгергенде, аны бла бирге кёз жашларымы тыялмагынма.

Урушха 1942 жылда кеси ыразылыгы бла кеткен эди. Марачулары 73-ю дивизиясыны 153-ю артиллерия полкуну кыауумунда Сталинградны кыоруулаганды. Ол заманны юсюндөн сагына,

фельдмаршал Паулюсун пленнге кыалай алгынларын көргенин айтыучу эди. Урушда этген жигитлиги эмда батырлыгы ючюн ол Ата журт урушуну 2-чи даражалы ордени, «За отвагу» майдал бла эки кере, «Сталинградны кыоруулаганы ючюн», «Германия бла кыазауатда хорлам болдурганы ючюн» майдалла бла да саугаланганды. 2007 жылда уа Россей Федерацияны Жаммауат саугалларыны Миллет комитети аны сыйлы аскер саугыага – Улуу Хорламны орденине – тийишли көргенди.

1944 жылда апрельде уа ол Яско-Кишинёв кыазауатха танклагга кыажу 76-миллиметрли топну командирини болуп киришген эди. Аны батареясына фашист танкка бла кёп атышырга тош-

Тёпюден төпюге

Улуу Ата журт урушда жигитлиги бла аты айтылган таулу жашны – Кыудайланы Гергюкуну жашы Шамшудинни – юсюндөн биз жазга-жаза турганыбыз. Алай бу кюннде аны туудугу Кыудайланы Лида аппасыны юсюндөн жазып, бизге ийгени бек хычыуун кёрюнгенди да, аны бла окуучуларыбызны да шагырей этерге сюебиз.

Жигит аппам

генди. Душман солдатладан бири, алагга жуууклашып, гранат атханды. Ызы бла юч «тигр» топ расчёт таба айлангандыла.

«Алайда кёзлерим кывараны болуп, эсим ауду. Кесиме келгенде, тегерегимде сау адамны көрмедим. Жерге кыалланып турган аскерчи нёгерлерими кыясы бирине чабарга билмей эдим. Кесими да бетим кыан болуп, башымда тауушун тыялмай, амалсыздан не этерге билмей тура эдим. Алай душманны тийресинде болганымы, былай турсам, аны кыолуна тошгерге боллугуму ангылай эдим. Терк окуна эс жыйып, битву кючюмо салып, атышыну андан ары бар-

дырдым», - деп эсгергенди ол.

Жангыз кыалып, жаралы да болуп, аппам «тигрлагга» аятусуз от ачханлай турганды. Сермешден сора ол гунч этген солдатланы бла техниканы саганда, сейирге кыалган эдиле – дагыда бир танк, эки самоходка эмда 150-ге жууук фашист! Аскер башчыла кёп адамны кыатларында айтхан эдиле гвардиялы ефрейтор Кыудайланы Шамшудинни Совет Союзну Жигити деген ата кёргюзтолгенини юсюндөн, алай кёчгюнчю халкыдан болганы ючюн анга ол саугыаны алгырга тошмегенди – Кызыл Байракны ордени берилип кыалганды.

Совет Союзну Жигити деген ат анга берилмей кыалмазгынына ахыр кюнлерине дери ийланганды. «Билеме, манга ол саугыаны бермей кыоярыкч тоююлдуле, мен ёлгенден сора берселе, сен кыабырыма келип, хапар билдирсе», - деп осуят этген эди кыйын ауруп турганды.

Жаралы болгандан сора аппам госпитальда юч аины жатханды. Андан а аны Беломор-Балтий илипинни жангыдан ишлерге жиберген эдиле. Анда анга Кызыл Байракны орденин ма ол заманда берген эдиле. Аны уа анга ол заманда кишиге белгили болмагын Юрий Андропов тутурган эди.

2004 жылда Кыудайланы Шамшудинни аты «Россейни эм иги адамлары» деген энциклопедияга жазылганды.

Аппам 2006 жылны 2 январында ауушханды. Жууук-ахлула, аны таныгынла барысы да жарык кёллю, тюз ниетли, отгурлу адамныча эсгердиле.

Мен РАН-ны академиги, Социалист Урунууну Жигити Залиханланы Михаилге Кыудайланы Шамшудин Совет Союзну Жигити деген ата кёргюзтолгенине шагытылык этген документлени излеп тапханы ючюн, бир эллибиз Ёзденланы Мухтарга Днепротетровск шахарга барып, анда маршал Рокоссовскийни музейинде аппамы суратын, аны тюбюнде уа «Совет Союзну Жигити, Молдавияны Сыйлы инсаны», деп жазылганын кёрюп, халкыга туура этгени, жазыучу Боташланы Иссага аппамы юсюндөн кёп жазганы, «Кишинёв шахарны сыйлы инсаны» деген ата тийишли болганына да шагытылык этгени ючюн жоюрге ыразылыгымы билдиреме, кеслерини ишлеринде, чыгармаларында аппамы, бизни ююрюню юсюндөн жазгынланы барысына да ыспас этеме.

ЁТЮРЛӨК

Озгурлу ыз кьойгъанды

Мызыланы Жарахматны жашы Адрай Улуу Ата журт урушха кьатышхан аскерчиле-рибизден бири болгъанды. Ол 1910 жылда Думалада туугъанды. Анда башланган школну бошагъандан сора, билимин андан ары Ленинчи окуу ша-харчыкда ёсдюргенди. Ан-дан а устаз болургъа сьойген жашны Пятигорск шахарда ачылган экижыллык устаз курслагъа жибергенди. Ол, аланы бошاپ, туугъан элине кьайтып, школда устаз болуп ишлеп башлагъанды. Бир кесе-секден таматала ишин сьойген устазны директор этгенди. Болсада ол мамыр жашау узакь бармагъанды: Улуу Ата журт уруш башлангъан, Адрай да фронтха кетерге, туугъан жерин душмандан кьоруулар-гъа сьойгенди.

Уруш башлангъанлы юч ай болгъанда, аны чакьыргъан-дыла, алай а урушха угъай, Прохладна жанында кьоруулар ишлеге ийгенди. Анда кеп да тутмай, Армавирге поли-тработниклени курсларына жибергенди. 1942 жылда душман аскер ол тийреге жуу-укь болгъанда, училищени Орджоникидзе шахаргъа кё-чюргенди.

Анда кьысха аскер курсланы бошагъандан сора, лейтенант жашны 151-чи стрелковый дивизияны бир взводуна поли-трук этип ийгенди. Ол 1942 жылда жайда эди. Кюз артында Мызы улу кьуллукь этген дивизия Моздок тийре-синде тохтагъанды. Адрай анда тасхачы кьауумгъа таматалыкь этип, душманын тургъан жери-не барып, хапар алып тургъан-ды. Бирде уа штабда ишлеген

офицерни бла аны нёгерлерин жесир этип, аллына сюрюп окууна келгенди.

1942 жылны ахырында Адрайны 155-чи энчи стрелко-вой бригадагъа кёчюргенди. Ол дивизия Шимал Кавказны кьоруулагъанды. Новочер-касск тийресинде Сахарная гора деген тёшеде баргъан ачы урушлада Адрайны баш кёртюртмеген дзотну чачханы, тасхачылыкь этиуде жигитлиги ючюн да Ата журт урушну II даражалы орденине тийишли кёргенди.

1943 жылда февральда Кьрым станицаны кьатында баргъан сермешлени кезуле-ринде, душман орналгъан жерге барып, кьайтып келе, Адрай ауур жаралы болгъанды. Госпитальда иги кесек жатып, сол бутун да кесдирип, онг кёзюне кьыйулуку тюшюп, юйюне кьайтханды.

Туугъан элинде бир кесек турургъа уа тюшмегенди анга – кьайтханына эки ай да бол-гъунчу, кёчгюнчюлюкю ачы тангы атхан эди.

Адрай бла аны юйдегиси Газаланы Абий төрт сабий бла чыкьгъандыла кьыйын да, бел-гисиз да жолгъа: таматалары Зайнафха – он жыл, Далхатха – жети, Розагъа – беш, Нияз-бийге да эки жыл болуп. Ала 20 мартада Казахстанны кьыбыла жанында Туркестан шахарын-да тошгендиле поезден. Ол анда шахарны коммунал мюлкюнде эсепчи, кассир болуп да ишлегенди. Тасхачы политрук оналты кере кьагъыт жазып жибергенди Москвагъа, анда урушдан сакъат болуп кьайтханын, малкьар халкыны уланлары кьыралгъа кертчи-

ликлерин Улуу Ата журт урушда кёргюзтгенлерин эсгертип, туугъан жерибизге кьайта-рыгъыз, деп тилеп. Жаланда эки кере келгенди жууап: 1949 жылда бла 1956 жылда. «Тилек кьагъытла жазгъанла менден сора да болгъандыла, - деп жзады ол эсгерилеринде. – Алай бизни тилегибизни тол-турургъа ашыкьмагъандыла ансы».

Жарсыугъа, кёчгюнчюлюк-ден сора Думала деген ариу малкьар эл жангырмагъанды. Алай бла, анда Лиза, Зариф, Кьаншаубий деп юч сабий да кьошулуп, Мызыланы Адрайны юйюрю Яникойда тохтагъанды. Юйюр тамата, 1975 жылда со-луугъа кетгинчи, школда ана тилден бла адабиятдан дерс берип тургъанды. Башында сагъынылгъан орденден сора аны аскер саугъаларына Кьы-зыл Жулдузну орденни, жети майдал, талай махтау кьагъыт да кьошулгъандыла. Халкьы-бызны жигит жашы Мызыланы Адрай дуниясын 1981 жылда алышханды.

Ол школда устаз болуп иш-легенде, «Коммунизмге жол» газетге Кьарачайдан кьагъыт келгенин кёпле эсде тутадыла. Аны журналист Кьочхарланы Аскер жазгъан эди. Газетде ол «Адрай, сёзюбюзню эшитчи!» деген ат бла басмалангъан эди. Анда уруш тенге думала-чы жаш Мызыланы Адрай-ны бла Кьарачайда Огъары Мара элде жашагъан Токъланы Аскерни юслеринден бара эди хапар.

1942 жылда Моздокну кьа-тында Калиновка эли тийре-синде кьоруулау сермеше баргъанда, дивизияны эки

батальону да кеслерини тас-хачыларын жибергендиле душ-манны жашырынлыкьларын билирге. Бир батальону тасха-чыла кьауумуна Адрай, бирси батальону тасхачыларына уа кьарачайлы жаш Токъланы Аскер таматалыкь этгенди.

«Экиси да аскерчилерин жолну эки жанына салып тур-ганлай, душман автомашина-ны эслейди. Жашла бирча буйрукь берип, сермешге ки-рип, автомашинаны кьолгъа этеди. Машинада бир офи-цер, алты солдат, төрт кьой, отуз тауукь табадыла. Авто-машина гитлерчи дивизияны штаб машинасы болгъаны тох-ташдырылады. Трофейлени, пленнге тюшгенлени уа совет аскерчиле бизни штабыбызга жетдиреди. Ма ол кюн та-ныгъандыла Адрай бла Аскер бир бирлерин, шуёхла бол-гъандыла», – деп жазыла эди Кьочхар улуну кьагъытында.

Ол жыл сентябрьде уа, Си-тниково деген жерде уруш бар-гъанда, Аскер ауур жаралы болгъанда, Адрай аны аркьа-сына алып, баууру бла сюрке-лип, тенгин уруш баргъан жер-ден кьутханып, госпитальгъа ашыргъанды.

Артда ала Кьазахстанда Чимкентде тюбешгендиле бир кере. Ата журтха кьайтханда, Аскер Кьарачайгъа кетгенди, Адрай а – Малкьаргъа. Ол кьагъытда Токь улу тенгин из-легенин айтып жаза эди Кьоч-харланы Аскер.

Малкьар газетни редакци-ясунда ишлегенди Адрайны ёсюнден толу хапар берген эдиле Кьарачайгъа.

Адрай бла Абий алапат юйюр ёсдюргенди. Аланы жашла-ры Далхат, экономика илму-ланы кандидаты, Тырнауузда вольфрам-молибден комби-натха таматалыкь этип тур-гъанды. Кичилери Кьаншаубий а битеу да тюрк дуниясыны ийнагъыды. Бююнледе аты айтылгъан уста тилманчды, белгили шаркь илмучу, тюр-колог. Лиза Хушто-Сыртда эл советни исполкомуна тамата-лыкь этгенди. Роза аурганла-лагъа бакьгъанды. Башхала да бирер жумуш тындыргъан-дыла. Кьайсы да огурлу ата-ларыны атын сыйлы даражада тутхандыла. Юйюр седиресе да, бюгон ол затны Мызыланы Адрайны туудукьлары этеди.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Бу хапарыбыз аллай бир жашны – Гидаланы Амыр-ханнны жашы Кьараны – юсюн-денди. Аны атасы Кьара бла анасы Фаризат төрт жаш ёс-дюргенди: Хамит, Хусей, Кьара, Муталиф. Ала Огъары Малкьарда Мухолда жашай эдиле. Жашла элде школну тау-усхандан сора, колхозда ишлеп тебирейди. 1940 жылда уа Хусейни бла Кьараны аскерге чакьырадыла.

Хусей Ленинград тийресин-де кьуллукь этеди. Кьара уа Запад Украинагъа, Славути шахаргъа тюшеди. Урушну би-ринчи сагъатларында киргенди Кьара немисли фашистле бла сермеше.

Уруш жолла аны Сталинград-ха да келтиргенди. Бачама-ны атын жюрютген шахарны алыргъа душман кьарыуун-кючюн аямай кюрешгенди, кеп атышыуда энчи жигитлигин кёргюзтгенди. Анга «Сталин-градны кьоруулагъан ючюн» майдал эм Баш командующй-ни юч махтау кьагъыты берил-генди.

Анда Кьара ауур жаралы бо-лады. Госпитальда саулугъуна бакьдыргъандан сора, 31-чи Кьызыл Байракьлы артилле-рия бригадагъа жибереди, Белоруссияны жеринде 23-чю

Кишилик бла жигерлик

Кьачан да ал сатырда эди

Гитлерчи фашистле Ата журтубузгъа чапханда, ала бла сермешге кеп таулу жашла кетген эдиле. Ала жанлары-кьанларын аямай уруш этгенди. Кёплери да ызырлана кьайтмай кьалгъандыла. Келгенле-ни да жашаулары тынчлыкьлы туюл эди, урушда оюлгъан, чачылгъан эллени, шахарланы, мюлклени жангыртыргъа керек эди.

гвардия полкуну санында уруш этеди. Анда Проня черекни кьа-тында уллу сермеш болгъан-ды. Немислилени аскерлерин ууатып, бизникиле Варшава, Кенигсберг ючюн атышыулагъа киргенди. Кьара аланы ба-рында да болгъанды.

Ол кьуллукь этген аскер бё-люмню командири полковник Зближков таулу жашны юсюн-ден былай дегенди: «Пшаси-бил эм Модлин шахарланы азатлагъанда этген жигитли-гинг ючюн Баш главнокоман-дующй маршал Сталинни

атындан санга махтау кьагъыт бериледи». Дагъыда анга 1945 жылда январьда бла апрельде махтау кьагъытла берилген-ди. Аладан сора да, анга Кьызыл Жулдузну орденни бериледи. Хорламгъа уа Эльба черекни жагъасында тубейди.

Гида улуну уруш жоллары аны бла чекленип кьалмайдыла. Ол кьуллукь этген аскер бёлюм-ню Япония бла башлангъан урушха ашырадыла. Ол да бошальп, андан сора дагъыда бир жылдан эркин этиледи аскерден.

Халкьы Азиягъа кёчюрюл-генин эшитип, излей кетип, жууукьларын Кьазахстанда та-бады. Анда колхозда ишге тох-тайды. 1947 жылда Бёзюланы Назифа бла юйюр кьурайды. Аланы төрт жашлары – Мухтар, Сагъыт, Ибрагим, Мурат эм эки кьызылары – Зоя бла Бадина болады.

Хар зат да тап бара эди, алай Назифа ауруп, дуниядан кете-ди. Сабийлеге кьараргъа аны гитче эгечи Арзиятха тюшеди. Халкьда жюрюген адетге кере Кьара артда аны алады. Была-

ны Лязамат деп бир кьызылары да болады.

Кьара юйюрю бла Кавказгъа 1956 жылда келеди. Малкьар-гъа ёте турмай, Бабугентде тох-тайды. Биринчилени санында «Чирик кёл» колхозну кьурап тебирейди. 1956-1960 жылла-да аны председатели болуп тургъанды.

Кеп жылланы уа сют-товар ферманы таматасы эди. Ол за-манлада, кьуру районда угъай, битеу республикада да алчы мюлклени санында айтылып тургъанды. Урунууда болдур-гъан ахшы кёрюмдюлерни ючюн кеп кере саугъалангъанды.

Сталинград сермешни 60-жыллыгына Волгоград областны таматасындан са-угъа да алган эди. Урунууда болдургъан ахшы ишлери да унутулуп кьалмагъандыла, анга Сыйлылыкьны орденни берилгенди.

Урушда жигит, урунууда алчы эди Гидаланы Кьара. Ариу юйюр да ёсдюргенди. Кеси уа 2004 жылда дуниядан кетгенди. Ызындан кьалгъан сабийлери, туудукьлары, аны таныгъанла Кьараны атын журмет бла эс-гередиле.

ОСМАНЛАНЫ Хыйса.

Хунерлилик

Сурат ишлей билген бир энчи фахмуду. Ол усталыкка сабийлени юйретсенг, ол аланы дунягга кырамларын байыкландырады. Кеси студия ачып, гитчелени, абдакланы да бу хунерликке юйретген кызыбыз Бобаланы Индирады. Ол кеси кюл устады, хунерли инсанды, КМКУ-да дизайн колледжде окуган кезиунюнде да аны ариу кюл ызы болганын педагогла энчи чертип, ишлерин белгилеп тургандыла. Бюгонлюкде ол бизни ушак нёгерибизди.

- Индира, бу усталыкны сайлаганынг не бла байламлыды?

- Бу усталыкны мен сайламаганма, ол кеси сайлаганды мени десем, жангылмазма. Эм алгга мен таулу тиширума, миллет хазнабызга гитчелигимден да уллу эс бурганлай турганма. Нёгер кызычыкларым «Руки вверх» кыауумланы жырларына тынгылаганда да, мен кассеталаны табып, Отарланы Омарны, Езденланы Альбертны эмда башха тарыхыбызны, фольклорубузну айтхан жырчыларыбызга тынгылай эдим. Миллетибизни ариу тили, бай фольклору болганына,

«Чыгъармачылык адамны солутхан этеди»

кюл усталыкыны тамашалыгына гитчелигимден да сейирим уллу болганды.

Хазнабызны сыйгенден сора да, аны сакъларга да итингенме. Таулу тиширула не заманда да кюл устала болгандыла. Аланы кийиз бичген, кийим, чабыр тикген усталыклары кыум тозледе аланы, балаларын да ачлыкдан сакълар турганды. Аны себепли быллай усталыкка итинуюм бизде - таулу тиширулада - кыаныбыз бла да бара болур. Хар заманда да табигъатны ариулугун, миллет хазнабызны суратларын да кыагытда ишлерге, кийим тигерге да кюрешгенлей турганма. Аны себепли мындан ары жашауумда да бу усталыкны сайлаганыма сокъуранмаганма. Кесим билгенден сора да, башхаланы да сыйюй юйретирге итинеме.

- Хар суратчыны да кесани бек жаратхан бир энчи ишлери боладыла. Сени уа эм жаратханынг кыайсыды?

- Таулу тишируланы кюл усталыкларын жаратхан, сыйген да этеме. Суратларымда да эрттеги кийизлени оюларын кёргюзген ишлерими бек сюеме. Кийизлени ариулукларын, тишируланы ол жаны бла бай оюмлары суратлада ачыклаймы. Ол чыгъармаларымда да эм алгга ынналарыбызга, таулу тиширулага хурме-

тими белгисидиле. Биз барыбыз да аланы кыйыныларына бийик багъа бичерге керекбиз. Аллай ишлерими сатып алырга сыйгенле да кёп боладыла, алай аланы саталмаймы, кёрмючледе кёргюзторге салуучума.

Дагыда сохталарымы хар жерде да ариулуккуну кёрурге, анга эс бурургга чакырама. Тёгергигибизде ариулук кёпдю, кёкге, жерге кыарсанг да, алай асламла анга эс бурмайдыла, жарсыуга. Адам аллай затлагга эсин берип турса, кёло да жарыгдан этеди, кёз кыарамы да бай болады, сурат ишлегенде да сейир сыфатла жаратыладыла.

- Юйретиу ишинги баш борчу неведи?

- Бу студияны ачынчы сабийлени Нальчикни Сабий эм жаш тёлю чыгъармачылык арасында юйретип турганма. Анда ишлеген кезиунюнде окуна кёре эдим, кёз сабийле школ дерслеринден арып келгенлерин. Бюгонлюкге хар адам да, уллу-гитче да кыайгыда жашайдыла. Ары-бери барып турургга тошеди, сабий а школ дерслеринден да бек арыиди. Адамла заманлары, жыллары да кыал озганын эслемей кыаладыла. Аны ючюн адам келип солурча бир амал кыуаргга кереклисин ангылап ачханма бу студияны.

Искусство солутхан этеди, кыайгыны кетергени да бамды. Аны себепли психология билим да алганма, бюгонлюкде суратчы болгандан сора да, арт-терапевтча

да ишлейме. Студияда сурат этерге юйренгенден сора да, солуган, тынчайган этедиле, жазган суратларын а юйренине этедиле.

Мастер-класска бир-бир сабийле кеслерини оюмлары бла келедиле, не зат ишлерге сыйгенлерин билдиредиле. Анга кёре боюланы сайлайбыз, ызы бла уа ол айтхан оюмну кыагытга кёчюребиз. Ол сабийлеге бек иги билим береди, оюмларын да бай этеди. Кеслери сыйгени эталганларына кёллери жарып, солуган да этедиле.

-Адамны фахмусу болмаганылыкка, бир энчи усталыкка итинуюм, сюемеклиги болса, ол аны бла тынгылы кюрешаллыкды, деген оюм кюрюйдю. Сени оюмунга кёре, ол керти да алаймыды?

- Мени оюмуна кёре, хар адам да, бютюнда сабийле, кеслерича фахмулудула. Алай бир-бирле аны билмейдиле, нек дегенде аны бла кюрешген да этмедиле, эс да бёлмейдиле. Аны себепли бери келген сабийле кеслерича фахмулудула, кюл ызлары бир бирлерине ушамаганылыкка. Хар заманда да студияга келген адам ариу сурат ишлеп, анга ыразы болуп кетеригин билеме.

Хау, төрк окуна адам уста суратчы болуп кыалмайды. Фахмусу болган да кюн сайын жангы затлагга юйренип, кёлул да юйретип турургга керекди. Аны ючюн манга келгенлени, бютюнда сабийлени, мен хунери болган, болмаган деп юлешмейме. Сабийге бютюнда ариу айтып, бек иги этгенсе деп турсанг, ол кёлленген этеди, итинип, кесине ийнанып, бютюнда иги ишлеп башлайды.

- Баш иенг бла юч сабий да ёсдюресиз. Ала уа не бла кюрешедиле?

- Абадан кыыз Алиягга оналты жыл болады, ол атасыны ишине бегирек бюсюрейди, кыурулуш жумушла бла кюрешенине, ол да архитектор болургга сюеди. Андан гитче Ясминагга - сегиз, Аишагга уа алты жыл болады. Ала да бу усталыкны жаратадыла. Келип, мында кеслерини оюмларына кёре суратла ишлерге сюедиле. Манга билдирмей, оюмларын кыагытга кёчюрюп, сейир да этдириучюдле. Алай мындан ары кыаллай усталыкны сайларга сыйселе да, угъайым жокъду.

- Мындан ары уа кыаллай муратларын бардыла?

- Бир ненча ыйыкдан бир сабийни тууган кюню боллукъду, аны эсинде кыалырча, атасы бла анасы аны студияга келтирип, бирге энчи сурат ишлерге муратлыдыла. Ол юйорню бирикдирген этеди, сора эсде тууруча кеслерини оюмларын туура этген суратны алып кетедиле. Не тюрлю оюмга да угъайым жокъду, эм алгга сабийлеге иги болсун, кёллери жарысын деп этеме аланы хар бери. Мындан ары да ишими бардырып турургга сюеме, жангыдан жангы ишле, проектле да кыуаргга умутлума.

Ушакны **ТЕМУККУЛАНЫ Амина** бардырганды.
Сурат авторнуду.

Къармашыулукъ

Кюлдан уста ишсиз турмаз

да аялу жюрютюрча тынгылы затды ол.

Къабарты орамда «Обувьторгну» базасы болууч жерде мекамга кёчюп, керекли оборудованины да орнатханлы алай кёп болмайды. Бюгонлюкде мебель этген жерде алты адам ишлейдиле, бийик билимли жаш башхалагга да ишчи жерле кыуарганды. Алгын арбазгга сыйынмагганлагга бу эркин жер да тарлыкъ эте башлаганды. Хазыр мебельни тутарча жер кыуаргга керегин айтады Даниял бизни бла ушагынды. «Эдем» мебель этген мастерскойда ишлерин тынгылы билген адамла урунадыла. Аппайланы Мадина мебельни тышына тышланырык кыумачны тап би-

Гуртуланы Юра.

Жашла шёндю Чирик кёлню жагъасында кафеледен бирине мебель хазырлай турадыла. Аны кафени иесини сурамына кёре этедиле.

Диванлада неда креслолада тукъум тамгалары болганланы да хазырлайдыла. Башха жерде алтын халыладан кыумачны юсюнде тукъум тамганы салдырып келтирип, ким да бюсюрерча, ёсюп келген тёлөлеге кюярча затла да жарашдырадыла.

Была этген мебельни Чечен, Дагъыстан Республикаладан, Ставрополь крайдан да келип аладыла.

Этче улу школда окугъанда, кеси аллына жангыртхан шинтигни да цехе тутады, андан бери кёп затха юйренгенин да айтханды. Бу ишчи асыры жаратхандан, энди юрист болуп ишлерге ахырысы бла кёлню бармайды.

Кюлдан уста, шахарда ёсген жаш, бир орус сёз кюшмай, тауча шатык сёлешгенин жаратып турдум. Даниялгга, этчегине да аталары Мухадин гитчеликлеринден окуна юйде тауча сёлеширге керегин ангылатхан эди. Элде ёсгенле окуна ёз тиллеринден кыачханда, жаш адамланы арасында Даниялчасы тюбесе, ата-анасына, малкыр тилден окутхан устазына да ыспас этеригинг келеди.

МАМАЙЛАНЫ Алий.

Аппайланы Мадина.

Кырал чачылып, халкъ рынок болумлада баш кечиндирге юйрене башлаган чакъда Этчеланы Мухадин арбазында мебельге ремонт этип тебирегенди. Диванланы, креслоланы тозурагган кыумачларын кетерип, ичинде поролонун да алышдырып турганды. Тар арбазда станокла, тигиу этген машинкала, ремонтха келтирген затла сыйынмагганы себепли, бу ишни адамланы юйренине барып тамамлаганды. Нальчикни алтынчы номерли мектебинде окуй турган жашы Даниялны да кеси билген усталыкка юйретгенди. Жаш адам, кыумачны кыалай ёнчелеп кесерге керегин, тигиу ишни, дагыда усталыкны кёп жашырынлыкларына арбазларындан чыкмай, атасына болуша юйренгенди.

Андан бери Даниял, мектепни айырмалы бошاپ, Саратов шахарда юристле хазырлаган институтну дипломун да алганды. Алай тугъан шахарына кыайтхан жаш специалист усталыгына кёре иш табалмаггандан сора, бингъы атасына болушуп башлаганды. Ол суратына кыарап не тюрлю диванны, креслону, шинтигни да алгга компьютерде юлгюсион кыурашдырып, аны чыдамлы материалдан жыйып, заказчы мебель чыгъарган фабрикадагъындан айырмаласча этеди. Даниял эки-юч айны жангыз суратына кыарап жыя турган диванны да кёргюзтдю манга. Кыайсы юйде

Солдан онгнга: Кирилл Романишко бла Этчеланы Даниял.

чип тигеди. Даниял кыурашдырган чертёжгга кёре фанераны станокда кесип, каркасын кыурашдырган Гуртуланы Юрады. Кирилл Романишко уа мебельге поролон жабышдырып, тыш «быстырын» кийдиреди. Мебель этдирген сыйген кыумачны кеси сайлайды.

ПОДОЛЬСК КУРСАНТЛА

Кертиди, 1941 жылы октябрде немисли-ле кыралыбызны жюрегине - Москвага - жуууклашадыла. Бу тийреде ол кезиуде совет аскерле болмагандыла, ара шахарны кырууларга курсантлагга тошеди. Ильинское элли тийресинде бир нечча ыйык барган кызауатда жаш курсантла 5 мингден аслам гитлерчи аскерчини бла офицерни кыргандыла. Бек сейири уа - 100 танкны жок этгендиле!

Подольск курсантланы жигитликлерини хайырындан Москва душманны кылуна тошмегенди. Алай бу сермешде хорламы багысы артыкда уллуду - 3500 курсантдан 2500-сую жигитлеча жан бергендиле.

КЪАНЫ КЪАЗАУАТ

Бу кинога кырагандан сора, Урюпинске жаяу аскер училищени курсантларыны жигитликлерин бютунда ангылаганма. Ол 1940 жылда Волгоград областны Урюпинск шахарында ачылган эди. Улуу Ата журт уруш башланганда, 1941 жылда сентябрде аны Нальчикге кечюредиле.

1942 жылда урушну эм къанлы кезиуде Шимал Кавказда аскер училищеле жабылып, аланы окуучулары уа фронтха ашырылгандыла. Жаяу аскерлени училищесинден курсант полк кыралдыла. Аны кыаумунда 2500 аскерчи бар эди. Аланы Краснодар крайга ашырадыла - биринчиден, Армавирге, ызы бла уа Гулькевичи шахарга.

Курсант полк Шимал-Кавказ фронтну Къобан сууда кыоруулаа ызга турдыла. Анга «Кубан тобук» деп атагандыла. Аны узунлугу 80 километрге жетгенди. Урюпинскчилеге артха турган совет аскерлеге жол кырагга, аны бла бирге уа душманланы Къобан суудан етдюремезге борча салынгандыла.

Биринчи сермешге 3 августда киришгендиле. Жаш адамлагга СС-ни «Викинг» аскерлени 5-чи моторизованныи дивизиясына кыажуа сюелриге тошгенди. Душманны уа алгга барууну 50 танк, 30 бомбардировщик жалчытхандыла. Къанлы сермеш тауусула билмеген тогуз сагытны барганды. СС-ни аскерлерини бла курсантланы кючлери тенг болмагандыла баямды. Душман кепюренден етеди деген кворкыоу чыккыганда, командирле аны чачдыргыга буйрук бердиле.

Шимал-Кавказ фронтну командованиясыны билдириуонде бу сермешни юсюндөн былай жазылды: «12 сагыт 5 минута душманны алчы бөлюмлери Кропоткинни шимал-кюн чыгыш жанына жетгендиле. 16 танкдан кыаум шахарны кыйырында кыоруулаа ызы чачарга умут этгендиле. Алагга кыажуа атышуу бардырылып, муратлары юзюлгенди. Чачдырылган танкла бардыла... Атака жангыдан башланганды, бир нечча танк кыоруулаа ыздан етгендиле. Маслоза-

Кавказны кыоруулаучулары

Алгаракылада каналадан биринде «Подольские курсанты» кинога кырагандыла. Анда 18-20-жыллык жаш адамла, шендюю кез бла кырагандыла, алагга сабийле дегге да боллуккыу, душманны Москвага кыюймаз ючюн этген жигитликке, ала сынаган кыйынлыкка, урушну кюйсюлюю ачык кыргытхандыла. Улуу Хорламы аллында урушну юсюндөн кинола кыргытхандыла, алай бу сериал а жюрегине жетгенди.

Тизгинге жаланда 200-сую кыайтханды

Байсолтанлы Магомет.

вонду тийресине жетип, Къобан суудан етерге кюрешгендиле, ол кезиуде кепюр чачдырылып эди...

Алай бла гитлерчилени муратлары толмайды. Туапсеге жан атхан немисли аскер кыаумла бирикмедиле. Бу операцияны хайырындан совет аскерлени Къобанны сол жанына етерге онлары болады. Ала Шимал Кавказны бла Туапсени арасында «Волчи ворота» аушуда орналып, гитлерчилеге Кыра тенгизге жолну жапхандыла.

Къобан сууда кепюрлени атыргандан сора уа, Урюпинск училищени курсантлары черекни онг жанында кыаладыла - биргелерине уа немислини бронетанквой дивизиясы! «...къанлы атышууладан сора Урюпинск училищени 2-чи эм 3-чю батальонлары Къобанны сол жанына еталмагандыла. Сермеш бошалганды. Батальонланы болумлары тинтиледи», - деп айтылады аскерни командованиясына билдириуде.

Ол кюнде уа «Совинформбюро» былай билдириу этгенди: «Кропоткин шахарны тийресинде совет аскер кыаумла, душманнга кыажуа туруп, 9 гитлерчи танкны, 29 машинаны, 17 минометну эмда 700 душман аскерчини жок этгендиле...» Белгили болганыча, бу кызауатда 640 курсант жоюлганды.

Жанкишиланы Хасан.

ТАУЛУ БАТЫРЛА

Байсолтанлы Биляканы жашы Магомет Кропоткинни кыоруулаган курсантладан бириди. Ол Урюпинск полкуну 4-чю батальонунда кыулук этгенди. Улуу Ата журт уруш башланганында, Магомет Огыры Чегемден нөггерлерини ызындан аны да фронтха ашырыларын тилейди. Алай жаш комсомолчуну Урюпинск аскер училищеге окургга иедиле.

Анга аскерчи нөггерлери бла бирге Кропоткинни шимал-кюнбатыш жанын кыорууларга тошгенди. Танкла, самолётла, жаяу аскерле... Гитлерчиле Кавказны кыолгга етер ючюн уллу кюч салгандыла. Алай жигит курсантла артха бир атлам да этмегендиле. Сермешледен биринде уа Байсолтан улу аур жаралы болады. Анга кесине кеп баккыдыргыга тошгенди, артха, фронтха, кыайтыргга не бек итинген эсе да, саулугуна кере анга аллай эркинлик берилмегенди.

Кавказны кыоруулау сермешледе кыргытхандыла республикада жашаган магъанасыны юсюндөн да барганды. Селешгенле тарыхны унутуу игиликке келтирмегенин айтып, анга бу кюнде Украинада бла турган ишле шагытлык этгенлерин да эсертгендиле. Жаш адамла Россейни тарыхын бютюн терен билир ючюн не етерге кереклисин сюзгендиле.

Ахырында кызаакъланы «Родник» жырчы кыауму, уруш жылланы жырларын жырлап, жыйылгандыла ырызды этгендиле. Концерт «Хорламы кюню!» деген жыр бла бошалганды.

«Тегерек столну» кезиуде сёз мамырлыкны саклауу, Улуу Хорламыны

лы борчларына санагандыла. Тамата Хусей Ленинград фронтда кызауат этгенди. Хасанни уа Урюпинск училищеге окургга ашырадыла. Ма алай бла, кыарындашладан бири кыралыбызны шимал, башхасы уа кюнбатыш жанларында душман бла кыанлы уруш бардыргандыла.

Сермешледен биринде Карельск фронтну тенгиз жауу аскерлерини 63-чю бригадасыны разведчиги Жанкишиланы Хусей аур жаралы болады. Аны Балашов шахарда госпитальга ашырадыла. Алай гитлерчи самолётла жаралы совет аскерчиле турган госпитальга толпа атып чачдырадыла. Хусей алайда ахыр обасын тапханды.

Кичи кыарындаш Хасан Къобанни кыоруулау сермешледе 114.1 бийиклик ючюн атышууда жигитликни кюйсуюн кыргытханды. Ол Пошшаны кыоруулау сермешлеге кыатышханды, Эльбада союзникле бла тубешиуде болганды, Берлинге дери жетгенди. Таулу милетни жигит уланы «Кишилги ючюн» майдал бла эки кере саугаланганды. Битеу да бирге уа аны кекюрегинде он кырал саугга жылтыраганды. Аланы арасында «Кавказны кыоруулаганы ючюн», «Кёнсбергери зорлаганы ючюн», «Улуу Ата журт урушда Германияда хорлам ючюн» эм башхала.

Урюпинск училищени курсантлары Ата журтубузну кыоруулау сермешледе жанларын-кыанларын аймагандыла. Къобанни тийресинде кызауатда сау кыалганлагга Улуу Хорламдан сора училищеге окууну андан ары бардыргыга деген буйрук бериледи. Алай артха жаланда эки кыаум кыайтхандыла: 200 аскерчи бла офицер. Ол а фронтха кетген жашланы жаланда 10 проценти тенглиди.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Жоралау

Тюзю терсге киши да буралмазча

КъМР-ни Маданият фондунда 1941-1945 жыллада болган Улуу Ата журт урушда Хорламга жоралап «Тегерек стол» болганды. Аны Къабарты-Малкяр Республиканы Миллетлени ишлени эмда жамауат проектле жаны бла министерствосу кыраганды. Анга республикада болган кеп тюрлю миллет маданият араланы башчылары эмда жамауат биригулени келечилери чакырылгандыла.

Тубешиге келгенле биргелерине Хорламы жуууклашдырыр ючюн жанларын-кыанларын аймаган аталарыны, аппаларыны, башха жууукларыны суратларын да келтирген эдиле. Ол кюн дагыда китапладан бла суратладан кермоч да кыралганды. Китапланы Т.Мальбахов атлы миллет китапхана бергенди. Аланы араларында уруш жыллада этилген жигитликлени юсюндөн эрте басмаланганла эмда бу кюнде дунья жарыгынын кыргенле да бар эдиле.

Миллетлени ишлери эмда жамауат проектле жаны бла министрни орунбасары Гергьокъланы Жамболат, «Тегерек столну» ача, былай чертгенди: «Алгынынгы Совет Союзну жеринде жашаган кеп мингле бла миллетлени адамларын бирикдирген Улуу Хорламы кюню Россейни халкъларына, нечча жыл озса да, бек магъаналы эмда бек

жарык байрамладан бири болганлай кыаллыкды. Бизни борчубуз - аны юсюндөн айтып, ангылатып, эмда келир тёлюлеге саклауду. Бир танкны ичинде орусул, кызаак, дагыстанлы да кюйгендиле, ала, Ата журтну душмандан азатлай, миллетлеге эмда динлеге юлешинмегендиле.

Министрни орунбасары бююнлюкде да энчи аскер операцияга кыатышхан жашларыбыз да, ата-бабаларыны ахшы тёрелерине кертчи болуп, кыралыбызны жалынчаксызлыкы ючюн кеслерин аймай кызауат этгенлерин да чертип айтханды. Ол энчи аскер операция жамауатны кеп затха башха кыздан кыарарча этгенин да чертгенди. Адамла бла урушну, анда болдурулган кишилени юсюндөн селеширге, аны магъанасын ангылатыргга кереклисин да эсертгенди.

Жыйылууда республикада жашаган украинлыланы «Днепро» миллет араларыны башчысы Светлана Харенко, белорусланы «Сябры» жамауат биригулени башчысы Павел Сидорук, азербайджанлыланы «Азари» араларыны башчысы Али Дадашев, дагыстандыланы миллет маданият араларына башчылык этген Ибрагим Сурхайханов да селешгендиле эмда жаш тёлёно патриот ниетде юйретуу жаны бла не мадарла этгенлерини юсюндөн хапарлагандыла.

«Тегерек столну» кезиуде сёз мамырлыкны саклауу, Улуу Хорламыны

магъанасыны юсюндөн да барганды. Селешгенле тарыхны унутуу игиликке келтирмегенин айтып, анга бу кюнде Украинада бла турган ишле шагытлык этгенлерин да эсертгендиле. Жаш адамла Россейни тарыхын бютюн терен билир ючюн не етерге кереклисин сюзгендиле.

Ахырында кызаакъланы «Родник» жырчы кыауму, уруш жылланы жырларын жырлап, жыйылгандыла ырызды этгендиле. Концерт «Хорламы кюню!» деген жыр бла бошалганды.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Юйрету

Кадетлени антлары

Элбрус районну В.Г.Кузнецов атлы 6-чы номерли школу патриот юйретиуню билим беруу программаны эм магъаналы кесегине сайлаганды. Окьюу жылны ичинде тохтаусуз патриот низамга жораланган ишле бардырыладыла. Мектепни кесинде бир неча кадет классы болганы да анга шагъатлык этеди.

Харкюнлюк школ жашаулары бу класслада окьюган кадетлени бек байды. Ала спортха уллу эс бурганлары себепли, жетишимлери да игидиле. Андан сора да, ала Абайланы Солтан-Бек атлы музыка школну тепсөулеге юйреткен бөлүмюне жюриюйдюле. Мектепни кесинде уа аланы хор бла жырларга, тизгинде тюз барырга юйретиудиле. Автоматны чачып, жыярга, андан от ача билирге да. Медицина жаны бла да биринчи болушлукну бере билирге, саусузга, жаралыга да болушлук тапдырууну тасхаларына тыюндюрөдиле. Бу биз башда сагына келген затлагъа кадетле битеулю билим беруу программадан тышында юйрөнедиле. Ала сабийни гитчелигинден кишиликге, Ата журтуна бла тууган жерине кертичи болурга тызөткен дерсөдиле. Ата-анала бек ыразыдыла бу школну юйретиучюлерине бла окютхан устазларына. Нек дегенде, бир окьюучуну да сансыз этмей, аланы

жарыуларына бла кьюуанчларына кыйгыргъан устазла юлго боладыла окьюучулагъа.

Мектепни директоруну окютуу-юйретиу жаны бла кенгешчиси Ахматланы Людмила Хакимовна башда сагына келген ишлени барын да кырагъан, аланы хар бирин да бийик даражада бардыргъан устазды. Аны башламчылыгы бла бу кюнледе районну кенгешчилерини араларында сынамын иглендирир муратда уллу семинар бардырылганды.

Ол мектепни 5-чи классыны кадетлерине уа бютюдю уллу байрам болганды. Ала кадет деген атны бийик даражада тутарга, школну уставына, командирлени буйрукларына толусунлай бойсунурга, шухлукга кертичи болурга, иги окютурга бла Ата журтларын кыоруулай билирге ант этгендиле.

Ол кюн аланы кадетге алыу кьюуанч байрам халда этгенди. Ары келген кюнаккъала КъМР-де чечки управленинны подполковниги Владимир Сиволобов бла кадрла бөлүмюню офицери Аркадий Мещеряков кадетлени антларын алгандыла. Ызы бла аланы алгышлай, кеслери сайлагъан ызда барырларын тежегендиле.

Мектепни таматасы Къартлыкъланы Зульфия Тахирова, келген кюнаккъалага ыразылыгын билдире, бююнню кюнде барысы да бир уллу, магъаналы жумушну толтурганларын чертгенди. Жангы кадетлени жюрегинден алгышлай, алагъа тууган жерлерини, Ата журтларын кыорууларга хазыр аскерчиле болуп өсерлерин, саулукулду, чынтыг инсанла болурларын да тежегенди. Байрам жырга, тепсөуле, ариу назмула да эшитилгендиле ол кюн анда.

Илму

Жаш алимлени сауызалагъандыла

Къабарты-Малкъар кырал аграр университетде жаш алимлени эмда аланы насыятчыларын Изобретательлени бла рационализаторланы битеурөсөй биригулерини ара советини грамоталары бла сауызалау кьюуанчлы халда этгенди.

Алайды да, эл мюлк бөлүмде жангычылыкка кийриуге юлюшлөрүн кыошханлары ючюн эки, юч, төрт жыл окютган аспирантла белгиленгендиле. Аланы араларында магистрантла Байтуугъанланы Исмайыл бла Забакъланы Азамат, «Агрономия» бөлүмю 4-чю курсуну студенти Журтубайланы Абдулкерим да болгандыла.

Бийик иш усталыгы эмда жаш адамланы юйретиуге кыйын салганы ючюн профессор Ирина Ханиева, ишин бет жарыккы бардырганы эмда «Школ патент – келир заманга атлам!» деген эришуню кырагъаны ючюн а Лера Исакова грамотала бла белгиленгендиле.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Туризм

Кюнаккъалага толу хапар айтырыккъыдыла

«Туризм эм кюнаккъабайлыккыны индустриясы» миллет проектте кере КъМР-ни Курортла эм туризм министрствосуну комиссиясы гидлени кезиюлю аттестациясын бардырганды. Анга КъМКЪУ-ну социал-гуманитар институтуну башчысыны орунбасары Гедраланы Хаким бла КъМКЪУ-ну менеджментни, туризмни эм кюнаккъабайлыккыны институтуну директоруну кыулугъан толтурган Рамазан Лигидов да кыатышхандыла.

Комиссияга дагыда илму-излем институтланы, илму-педагогика вузланы, музейлени ишчилери кирөдиле. Бусагъатдагы законлагъа кере Россейде ишлеген битеу экскурсоводла аттестацияда билимлери шөндюгю излемлеге келишенин кёрюютюрге керөкдиле.

Бу ишге кырал энчи эс нек буруп башлаганды? Белгилесича, Кавказга жыл сайын солурга келгенлени саны өсөп барады. Сөз ючюн, Къабарты-Малкъарга жылга миллиондан аслам адам келеди. Кюнаккъойле, турбазала, ашханала кёбюрк болуп, совет жылда битеу кыралыбызга белгили санаторийле да, жангылары да бийик даражада ишлеселе, солурганланы саны андан да көп боллукду.

Кавказ битеу дунияга да сейирди, бизни ариу жерлерибизни кёрюрге сюөдиле. Кюнаккъала, жаланда табийгатын кёрген бла чекленмей, тарыхыбызны да билирге сюөдиле. Аны ючюн алагъа керти эм толу хапар айтырга керөкди. Ол а гидлени борчларыды. Энди аттестациясы болмагъан, билимин ачыккъаламагъан экскурсовод ишни бардыраллыккы туююлдо. Бююнлюкде Къабарты-Малкъарда токъсан гид аттестацияны жетишимли этгендиле.

КъМКЪУ-ну менеджментни, туризмни эм кюнаккъабайлыккыны индустриясыны институтунда туризмни жаны бла ишчиле хазырлагъан бир неча программа барды, аланы санында гидлени хазырлау да. Арт айлада отуз адам усталыкларын өсдюрген курсланы этгендиле.

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.

Эсгертиу

Кьюуанч мудахлыккъыга айланмаз ючюн

КъМР-де Оператив штаб республиканы жамауатын бла аны кюнаккъаларын келе тургъан байрам бла – Уллу Ата журт урушда Хорламны кюню бла – алгышлайды эмда саклыккыны кючлендирирге чакырады, террорчулук ишледен сакланыр ючюн бу жоруккъага бойсунуругъазуну тилейди:

- кыйын халга келтирирге, тегерекдегилеге кыоркьюу салырга боллук ишле этмезге кюрөшигиз;
- автотранспортну анга деп бөлүнгөн жерлеге салыгъыз;
- ишеклик туудурган чулгъамланы бла автомобильни кёрсегиз, теракт эмда башха аманлыкка хазырлана турганларыны, адамлада чачдыруучу затла бла сауутла болганларыны юслеринден билсегиз, олсагъат право нызамны саклауучулага бла болушлуккъа терк келген службага билдиригиз;
- адамла аслам кыатышхан жыйылула барган,

той-ююн болган жерледе право нызамны саклауучуланы, нызам ючюн жууаплы болган башха адамланы законлу излемлери толтургуз.

Хар билдириу да тынгылы тинтиликди, алагъа кере инсанларыбызны кыоркьюулукуларын жалчытуу жаны бла тийишли мадарла этиликдиле.

КъМР-де Оператив штаб ишеклик туудурган шартланы бла затланы юслеринден билдиргенлени атлары жашырынлыкка кыаллыкларына ышандырады эмда республиканы жамауатына халны ангалыклары ючюн ыразылыгын билдиреди.

«Исси ызыны» телефонлары:
КъМР-де Оператив штабны: **48-15-48**;
КъМР-де УФСБ-ны: **48-15-81** (ышанылукулуну телефону);

КъМР-де МВД-ны: **40-49-10** (дежурный кесөги), **49-50-62** (ышанылукулуну телефону);

Россейни Следствие комитетини КъМР-де Следствие управленинны: **77-64-22** (ышанылукулуну телефону);

МЧС-ни КъМР-де Баш управленинны: **39-99-99** (дежурный кесөги).

Бир ыйыккыны ичинде

Келишимге кьол салгъандыла

Къабарты-Малкъар кьырал университетни медицина академиясында окуу ююню усталыккыны айнытуу управлениясны башламчылгыгы бла профпротекция ыз бла байламлы тюбешуу кьуралгъанды. Аны хурметли кьонаклары уа Камчатка крайны Саулукъ сакълау министерствосуна стат-секретары Андрей Дадиянов бла «Вилючинскии шахар больницасы» ГБУ-ну баш врачы Абдулгализ Меджидов болгъандыла.

Студентле бла ординаторла крайда урунуу болумлары бла шагърейленгендиле, саулукъ сакълауда ишлегенлеге кьошакъ телеуени, айныуу амалларыны юсеринден билгендиле. Андан сора да, жыйылууда ординатурада энчи анда ишлериклени окутууну

юсюнден сёз баргъанды.

Абдулгализ Меджидов ала бери крайга чакъырыр ючюн келгенлерин анылатханды. Анда педиатрла, терапевтле, андан тышында да, ординаторны башха-башха ызларын, медицина институтланы бошагъанла керек болуп тургъанларыны,

аланы ишчи жерле бла жалчытыр онгла барлыкларынын да.

Андан сора да, кьонак жалаанда урунурга угъай, айныргы да амалла болгъанларын, энди ишлеп тебирегенлеге тутхучулуккъга кеп тюрлю социал программала жашауда бардырылгъанларын билдиргенди. Вакансиялары юсеринден а дагыда крайны Саулукъ сакълау министерствосуна, багыу махкемелерини энчи сайтларында билерге боллугъун да эсертгенди.

Тюбешуно чеклеринде КьМКЪУ-ну бла Камчатка крайны Минздравыны араларында байламлыккыны юсюнден келишимге да кьол салынганды.

Сынамын
Кьызгъанмай береди

Аналаны Мусарбий РФ-ни МЧС-ини от ёчюлтю службасында кьуллукъ этгенли 40 жылдан атлагъанды. Бу усталыккыны ол аскерден кьайтханындан сора сайлап, бююнюкюде 19-чу номерли от ёчюлтю-кьутхарыуу бёлюмю бир кьурамыны командирини кьуллугъуна дери жетгенди.

Кеп жылланы ичинде бёлюмге келген техника бла Ана улу тохтамай шагърейленгенлей турады. Аны от ёчюлтюге неча кере атланганыны саны жокъду.

- Бизни терк эм тюз оюу эте билиубюзюно магъанасы болмагъанча уллуду. Ишибиз адамлары жашауларынын сакълауу бла байламлыды да, ол себепден биринчи такъыйкыладан да мычыргы жарамалыгынын анылайбыз, - дейди ол.

Сынамы анга кьыйын болумлары кетериу жаны бла жумушлары тамамлауу кьыйималлы амалларын табарга онг береди.

- Бир жол Нальчикде кеп кьатлы юйлени бирини подвалына от тюшеди. Андан чыккъан букъу асыры кьалындан, аллыбызны кёрюр амалыбыз болмай, алай киребиз подьездег. Адамла асыры гузаба этгенден а, бек алга аланы тышына чыгарырга тюшеди. Лифтти эшиклери ачылмай кьалгъанлары себепли, ичинде бир жаш болгъанын билдиредиле. Алайлы спецалистлерибиз терк окуна аны эшиклерин ачып, эр кишини мычмай багыу службаны келечилерине бердиле. Кьолумда

ишлегенлени барысы ючюн да жууаплыккъ сезгенлей турама. Аллаи кьыйын болумладан ачмай, кьоранчыз чыгыуу бек магъаналыды. От бла кюрешден кьоркмайма, нек дегенде ишни кьалай кьурагъа кереклиси мыйымда белгиленипди, - деп чертеди Ана улу.

Кьуллугъун бийик даражада толтургъаны ючюн бизни жигитибиз кеп ведомстволу саугъала бла белгиленгенди. Юйдегиси Рита бла бир жаш ёсдоредиле. Хурметли таматагъа тенгери кьачан да сый-намыс бередиле.

- Бизде ахшы төре барды: сынамылы спецалистле жангы келгенлени юйретууге энчи магъана бередиле. Бёлюмю командири Аналаны Мусарбий а бу ишде кимге да юлгюдо. Келген жашла аны кьолундан ётедиле. Ол алагъа бу ишни жашырынын ачыккълайды. Тёлюлени араларында байламлыккъ болууу магъанасы уллуду, - дейди бёлюмю таматасы Руслан Дударов.

РФ-ни МЧС-ини КьМР-де Баш управлениясны пресс-службасында билдиргенлерине кере, Мусарбийча тынгылы спецалистледиле бююнюкюде кьутхарыуу-от ёчюлтю службаны ишин бийик даражада тутханла.

Саулукъларынын да кючлей, билимлерин да ёсдюре

Жууукъ заманда «Университетские смены» программаны чеклеринде Къабарты-Малкъар кьырал университет Луганск бла Донец халк республикалада 1200 сабийге кьонакбайлыкъ этерикди. Былтыр да КьМКЪУ-ну Минги тауну тийресиндеги базасында Донбассдан 600-ден аслам сабий солуп, саулукъларынын кючлеп кетгендиле.

Кьонакларынын бай программа сакълайды: билим берууге, маданиятха, патриот сезимни кючлеуге эм спортха жораланган ишле. Андан сора да, «Прильбурьсье» миллет паркта эм республиканы башха тамаша жерлерине жолочулуккъа кьуралыккъдыла. Тюрлю-тюрлю лекцияла эм мастер-классла да бардырылыккъдыла.

Эсге сала айтсакъ: Къабарты-Малкъар кьырал университет бурунгу жылдан бери Россей Федерацияны Илму эмда бийик билим беруу министерствосу бардыргъан «Университетские смены» программагъа кьошулгъанды.

Аны бла бирге вуз кьыралны элли эм иги вузларындан бирине саналгъанын эм бирси билим беруу махкемеле бла байламлыккъда проектни айнытууда уллу кьошумчулукъ этгенден да энчи белгилерчады.

Кёрюмдюлеге
танг кесек
кьошулгъанды

Шимал Кавказстатны управлениясындан билдиргенлерине кере, быйыл биринчи кварталда Къабарты-Малкъарда эл молкленни барында да 7,4 миллиард сом багысы продукция сатылгъанды. Былтыр бу заман бла тенгешдиргенде, ол 3,8 процентге кепдю.

Саулай алып айтханда, юч айгъа малчылыккъда ахшы жетишимле болдурулгъандыла. Ол себепден этни ёлчемине да танг кьошулгъанды.

Былтыр бу заман бла тенгешдиргенде, тууарларыны саны 1,3 процентге ёсгенди.

Бютюн да ийнеклени саны кёбейгенди - 4 процентге. Ууакъ аяккы малланы юсюнден айтханда, ала 5,3, юй кьанатпыла да 2,6 процентге кеп болгъандыла.

Сагъынылгъан кезиуде этден (союлмагъан ауурлукъда) былтырдан эсе 4,5 процентге аслам сатылгъанды. Аны бла бирге сютден - 3 эм жумуртхаладан да 3,3 процентге кеп алыннганды.

Эки бёлюмге да — алчыла

Ата журтну кьоруулачулары хурметлерине Нальчикде аскер самбодан эришу болгъанды, анга бизни республикадан,

Ингушетиядан бла Ставрополь крайдан жюзден аслам спортчу кьатышхандыла.

Эришу эки бёлюмге барды-

рылгъанды: тутушуу эм аскер самбо. Тутушууда Дамир Соблиров, Имран Мендекеев, Тебердиланы Магомет бла Тамерлан, Джангуразланы Амир, Гочаланы Мухаммат хорлагъандыла. Экинчи жерлеге Балаланы Илияс бла Кьадырланы Амирхан чыккъандыла. Аскер самбода уа эм кючлюе Отарланы Алан, Имран Мендекеев, Тебердиланы Магомет бла Тамерлан, Эндрейланы Ислам, Нёгерланы Алихан, Балаланы Илияс, Бёзюланы Алихан болгъандыла. «Кюмишлени» - Балаланы Рахим, Байчекюланы Имран бла Тамерлан, Кючмезланы Айдар, Уяналаны Омар, доммакъ майдалла бла уа Жангуразланы Амир, Хасанланы Ислам, Гочаланы Тамерлан, Бёзюланы Исмайыл саугъалангандыла.

Спортчуларынын тренерле Жантуудулары Азамат бла Жаникаланы Аслан юйретедиле.

Бетни басмагъа МОКЪАЛАНЫ Зухура, КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия, ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат, ХОЛАЛАНЫ Марзият, КУРДАНЛАНЫ Сулейман хазырлагъандыла.

Газетни келир номери 14 майда чыгарыккъды.

Учредительле: Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти бла Правительствоу

Баш редактор
КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

ТЕКУЛАНЫ Хауа
(баш редактору орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат
(баш редактору орунбасары),
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис
(жууаплы секретары),
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
ТРАМЛАНЫ Зухура,
УЛЪАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:

Редактору приёмный — 42-63-01. Баш редактору орунбасарлары — 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь — 40-28-97. Секретариат — 40-93-62. Корректорла, спецалистле — 42-63-52.

Газет Басманы эм асламы информацианы эркинликлерин кьоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди.

Регистрация номер — ПИ № ТУ07-00118. Индекс — П 5893

Газетни басмагъа «КьМР-Медиа» ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет «Издательство «Южный регион» ООО-ну типографиясында басмаланганды. Ставрополь край, Ессентуки ш., Никольский орам, 5а

Номерге графикте кере 19.00 сагъатда кьол салынады. 20.00 сагъатда кьол салыннганды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН
ЧЫГЪАРГЪАНЛА:

Османланы Хыйса - дежурный редактор, Кучукланы Сафият, Кетениланы Зульфия - жууаплы секретары орунбасарлары; Ахматланы Луоза (1,2-чи бетле), Бийчекюланы Жаннета (3,9-чу бетле), Геяланы Валентина (4,11-чи бетле), Зезаланы Линда (10,12-чи бетле) — корректорла.

Тиражы 1772 экз. Заказ № 947

Багысы эркинди.

РЕДАКЦИНЫ ЭМ
ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар,
Ленин атлы проспект, 5

электронный почтагы:
elbor_50@mail.ru